

INTRODUKTION

Könsnormer i bildspråket

Statens medieråd

NO HATE
SPEECH
MOVEMENT

Text: Elisabet Jonsved, Elin Jönsson och Statens medieråd

Form: Intellecta

Omslagsfoto: Shutterstock

Statens medieråd 2017

Introduktion till materialet

Könsnormer i bildspråket

Vi lever idag i ett samhälle där bilder florerar i många olika sammanhang: på reklampelare i staden, som symboler i våra sms, i dagstidningen, i nyhetssändningen och i flödet på sociala medier. Att vi automatiskt gör en avkodning och tolkning av många av dessa bilder är kanske inget vi reflekterar över, utan något vi ofta gör utan att lägga så stor vikt vid det. Det välkända talesättet ”en bild säger mer än tusen ord” är ingen överdrift, men vad är det egentligen för outtalade ”tusentusen ord” som bilderna säger?

Hela vår vakna tid översköljs vi av budskap i olika form – genom både text, ljud och bild. Dessa budskap och bildflödet vi omges av påverkar oss. Det gäller både de bilder vi ser – och de vi inte ser. ”Syns du inte finns du inte” brukar det heta. Vilka människor är det då som representeras i bild? Och hur representeras de? *Könsnormer i bildspråket* är ett pedagogiskt material som visar hur vi ständigt kommunicerar med bilder och hur vi behöver analysförmåga för att kunna demaskera och förstå bilders budskap. Tränar vi på att läsa bilder blir vi bättre på att analysera, förstå och problematisera det vi ser.

Det här materialet fokuserar på bilder och genus – vad som formar vår uppfattning av, och våra förväntningar på, hur kvinnor och män är och bör vara. Alltså hur genus konstrueras visuellt i vår bildvärld. Det är först när vi blir medvetna om bilders påverkan på våra normer och förväntningar om genus som vi på riktigt kan arbeta mot ett breddat synsätt och ett mer jämställt samhälle.

Vill du starta med mer grundläggande bildanalys kan du med fördel först arbeta med lärarmanuset *Bild är ett språk*¹ (ingår i *Propaganda – bilders makt*) som även det finns på Statens medieråds hemsida. Därefter passar det bra att gå vidare med det här materialet. De fungerar dock att använda även fristående från varandra.

Könsnormer i bildspråket diskuterar normer kring manligt och kvinnligt genom olika övningar, bildpresentation (Powerpoint), teoretisk samt praktisk

¹ Materialet hittas på: www.statensmedierad.se/publikationer/nohate/bildarettspraklarar-manus.1850.html

bildanalys. Materialet illustrerar hur mängden bilder med liknande representation kan skapa ett visuellt mönster som påverkar oss själva och hela samhället i en viss riktning.

Materialet bygger på tre grundfrågor:

- Hur ser de bilder ut som florerar i vårt samhälle?
- Hur ser de bilder ut som vi själva producerar?
- Hur kan vi arbeta för att de visuella normerna ska bli mer inkluderande?

Om du arbetar med alla delar tar det cirka 4–5 entimmeslektioner, beroende på hur snabbt dina elever arbetar och hur mycket tid ni tar till diskussioner.

Målgrupp

Detta pedagogiska material är till för dig som arbetar i skolan. Målgruppen är elever på högstadiet och gymnasiet. Övningarna utgår ifrån bland annat kursplanerna i svenska, bild och samhällskunskap, och det passar även bra att arbeta ämnesövergripande med de olika delarna. Koppling till kursplan och läroplan återfinns du på sidan 8–9 i denna introduktionsdel.

Syfte och mål

Syftet är att ge grundläggande kunskaper om hur normer kring kön skapas i bild och ge eleverna verktyg för att kritiskt granska mediala bilder. Målet är en ökad förståelse för hur snäva könsnormer kan begränsa oss alla som individer och i förlängningen även påverka vilka röster vi tar på allvar i samhället. Normer kan vidgas och ge oss utrymme för ett utvecklat synsätt, så att vi alla ska kunna leva och duga precis som vi är. Det är först när vi blir medvetna om bilders påverkan på våra normer och förväntningar om genus som vi på riktigt kan påverka och bidra till ett samhälle där allas röster respekteras.

Könsnormer i bildspråket består av följande delar:

Fördjupningstext – Yttrandefrihet och bilders makt

Fördjupningstexten är en text som både du och dina elever kan läsa och samtala kring. Texten beskriver mer ingående hur det är att leva i en visuell bildkultur. Här diskuteras teman som yttrandefrihet i förhållande till bild, hur vi tolkar vår tillvaro genom seendet och hur en blick aldrig är neutral. Centrala begrepp som representation och normer beskrivs närmare samt hur bilder påverkar vårt sätt att tänka.

Del 1 – Om normer och könsroller i vårt samhälle

I materialet ingår:

1. Ett lärarmanus med introduktion och underlag för en inledande diskussion i klassen.
2. En praktisk övning – gradera bilder.
3. Begreppsordlista
4. Bilder till den praktiska övningen.

Tidsåtgång

Cirka 1 lektion, del 1 kan dock gå snabbare. Hoppa gärna direkt till del 2 om det är mycket tid kvar av lektionen.

Metod

Denna lektion är tänkt att introducera centrala begrepp med särskilt fokus på normer. Ni diskuterar i helklass eller i smågrupper, efter diskussionen gör eleverna en graderingsövning i smågrupper. Graderingsövningen går ut på att få eleverna att reflektera över vad de lägger i begreppen manligt och kvinnligt. Ni avslutar lektionen med en gemensam slutdiskussion.

Lärarens förberedelser

Läs igenom lärarmanus 1. Skriv ut begreppsordlistan så att varje elevgrupp har en. Du behöver också skriva ut bilderna som ska användas till graderingsövningen och klippa isär dem, eller låt eleverna göra det på lektionen. Eleverna jobbar i smågrupper om tre–fyra elever och det behövs en uppsättning bilder per grupp.

Del 2 – Könsnormer i bildspråket

I materialet ingår:

- 1a. En bildpresentation (Powerpoint).
- 1b. Ett lärarmanus till bildpresentationen.
- 2a. En bildanalysmall – teoretisk övning.
- 2b. Bilder till analysövningen.

Tidsåtgång

Ca 2 lektioner.

Metod

Under denna lektion tittar ni gemensamt på bildpresentationen och diskuterar det ni ser. Eleverna gör även en fördjupad bildanalys i smågrupper. Hur lång tid det tar beror lite på hur mycket din klass tycker om att diskutera.

Lärarens förberedelser

Läs igenom lärarmanus 1 b. Titta igenom bildpresentationen. Du behöver även skriva ut bildanalysmallen och de två bilderna som ska användas till bildanalysen. Två–tre elever per grupp är lagom till bildanalysen.

Del 3 – Praktisk bildanalys, byt plats!

I materialet ingår:

1. Ett lärarmanus – introduktion till den praktiska bildanalysen.
2. En övning i praktisk bildanalys – instruktioner till elever.
3. Ett antal bilder till övningen i bildanalys.

Tidsåtgång

Ca 1–2 lektioner.

Metod

Praktisk bildanalys. Ett sätt att få syn på könssnormer är att byta plats på dem. I den praktiska uppgiften får eleverna utgå från fotografiska förlagor och prova att byta plats – och därefter i en gemensam diskussion reflektera över hur det kändes. Kanske kan klassen tillsammans skapa sina egna förebilder?

Lärarens förberedelser

Till den praktiska övningen behövs kameror. Har ni inte tillgång till kameror

på skolan kan mobiler förstås användas. Du behöver även skriva ut de bilder eleverna ska använda som förlagor.

Uppstartstips!

Att titta på ett videoklipp kan vara ett bra sätt att väcka tankar och diskussioner kring genus. Du som lärare kan titta själv som förberedelse eller så väljer du ut något klipp som du tillsammans med eleverna kan titta på som en start på första lektionen. Filmklipp kan även användas som analys- eller diskussionsmaterial om ni vill arbeta vidare med genusfrågor efter att ha använt klart detta lektionsmaterial.

Ta mig, Crazy Pictures

Genom att byta plats på kvinnorollen och mansrollen i denna kortfilm visas på ett tydligt sätt hur könsnormer på en arbetsplats kan se ut.

<https://www.youtube.com/watch?v=gImPB1jzvSY>

Kids vs. Fashion, Yolanda Dominguez

Genom att diskutera modebilder tillsammans med barn lyfter konstnären Yolanda Dominguez de könsnormer som kan råda vid mode och reklambilder. En stund in i samtalet börjar ett osunt mönster ta form i barnens nakna tolkningar.

<https://youtu.be/LIShHeU2qU4>

Poses, Yolanda Dominguez

Konstnären Yolanda härmar klassiska modellposer i det offentliga rummet, utanför modekontexten.

<https://youtu.be/GPEcdcmnAAO>

Always-reklam

Reklamfilm som visar på hur samhället ser ner på det feminina genom uttryck som "slås som en tjej".

<https://www.youtube.com/watch?v=XjJQBjWYDTs>

The Try-guys

Filmklipp som visar hur män måste förhålla sig till de kroppsideal som råder för män på bild (retuscherade modebilder)

<https://www.youtube.com/watch?v=dLNTb2zfh3Q>

Fördjupning - när ni gått igenom det här materialet och vill arbeta vidare

Gå på salong

Musikvideo med kvinnor på skönhetsalong. Vilka normer förstärks och vilka bryts kring manligt och kvinnligt?

https://www.youtube.com/watch?v=E_2wFD5Zeg0

For those smooth legs you always wanted

Ombytta roller; mannen framställs som en sensuell, mjuk varelse som behöver bry sig om sin hy. Varför ser det aldrig ut så här i reklamfilm?

https://www.facebook.com/tanktill/videos/1283652345017908/?hc_ref=-PAGES_TIMELINE

Axe – find your fire

Axe-reklam som försöker bryta mot machonormer, lyckas de?

<https://www.youtube.com/watch?v=WzTSE6kLwY>

Libresse-reklam

Reklamfilm som vill visa kvinnor som aktiva och hårda personer som inte backar för lite blod och skador. Är den en bra förebild?

<https://www.youtube.com/watch?v=Z6WYh407oas>

Bilders makt

En kunskapsbank som vill göra det möjligt för en bred allmänhet att lära sig känna igen den rasistiska stereotypen och förstå hur den riskerar att påverka vårt samhälle.

<https://www.bildersmakt.se>

Mål ur läroplanen

”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.”

Könsnormer i bildspråket har ett ämnesöverskridande upplägg som uppfyller kursplansmål i ämnena Samhällskunskap och Bild Lgr11 och Lgy11. Materialet kan även användas för lektioner avsedda för mentorstid då innehållet kan kopplas till skolans värdegrunds- och demokratiuppdrag.

Mål för grundskolan

Samhällskunskap åk 7-9

- Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande och hur detta påverkas, till exempel av socioekonomisk bakgrund, kön och sexuell läggning.
- Mediernas roll som informationsspridare, opinionsbildare, underhållare och granskare av samhällets maktstrukturer.
- Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel en dagstidnings olika delar. Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs, till exempel utifrån kön och etnicitet.
- Möjligheter och risker förknippade med internet och kommunikation via elektroniska medier.

Svenska åk 7-9

- Lässtrategier för att förstå, tolka och analysera texter från olika medier. Att urskilja texters budskap, tema och motiv samt deras syften, avsändare och sammanhang.
- Att leda ett samtal, formulera och bemöta argument samt sammanfatta huvuddragen i vad som sagts.
- Texter som kombinerar ord, bild och ljud, och deras språkliga och dramaturgiska komponenter. Hur uttrycken kan samspela med varandra, till exempel i tv-serier, teaterföreställningar och webbtexter.
- Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning. Språkets betydelse för att utöva inflytande och för den egna identitetsutvecklingen.
- Etiska och moraliska aspekter på språkbruk, yttrandefrihet och integritet i olika medier och sammanhang.

Bild åk 7-9

- Framställning av berättande informativa och samhällsorienterande bilder om egna erfarenheter, åsikter och upplevelser.
- Digital bearbetning av fotografier och andra typer av bilder.
- Rättigheter och skyldigheter, etik och värderingar när det gäller bruk av bilder samt yttrandefrihet och integritet i medier och övriga sammanhang.

- Former, färger och bildkompositioner samt deras betydelsebärande egenskaper och hur dessa kan användas i bildskapande arbete.
- Material och verktyg för två- och tredimensionellt.
- Bilder som behandlar frågor om identitet, sexualitet, etnicitet och maktrelationer och hur dessa perspektiv kan utformas och framställas.
- Massmediebilders budskap och påverkan och hur de kan tolkas och kritiskt granskas.

Mål för gymnasiet

Samhällskunskap

- Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån den digitala teknikens möjligheter.
- Mediers innehåll och nyhetsvärdering i samband med frågor om demokrati och politik.
- Metoder för att kritiskt bearbeta information, till exempel källkritik.

Svenska

- Förmåga att tala inför andra på ett sätt som är lämpligt i kommunikationssituationen samt att delta på ett konstruktivt sätt i förberedda samtal och diskussioner.
- Kunskaper om språkriktighet i text samt förmåga att utforma muntliga framställningar och texter som fungerar väl i sitt sammanhang.